

Revoluce ve vojenství a struktura vojsk

Hloubka, rychlost a rozsah vědeckých objevů, technických hodnot a výrobních převratů uvedly do pohybu procesy, které od základu mění tradiční strukturu výrobních sil společnosti a materiální základnu lidského života. Tento proud postihl i soudobé vojenství,¹⁾ jako nedílnou součást života třídní společnosti. S rozvojem vědy a techniky se neustále vyvíjejí i prostředky ozbrojeného zápasu — vojenská technika jako celek, přičemž její úloha v ozbrojeném zápase se trvale zvyšuje.

Vojenská technika je tedy jedním z faktorů, který určuje charakter i způsob vedení ozbrojeného zápasu; její kvalita a množství mají přímý vliv na výsledky války. Kvalita a množství vojenské techniky je přímo úměrná stavu výrobních sil společnosti a proto historie rozvoje vojenské techniky je shodná s obecným rozvojem vědy a techniky. Vzniká otázka, co opravňuje hovořit o tom, že revoluce ve vojenství v jistém slova smyslu předběhla vědeckotechnickou revoluci v ostatních odvětvích života společnosti. Vysvětlení je nutné hledat v současném rozdělení světa na dva politickoeconomické rozdílné tábory. Historické působení antagonistických rysů světového vývoje vede totiž k přednostnímu a preferovanému využívání nejprogresivnějších vědeckých poznatků a technických vymožeností v ozbrojených silách. A proto jmenovitě toto preferované

uplatňování vědeckých a technických poznatků je příčinou určitého předstihu vědeckotechnického rozvoje moderních armád před celospolečenskou úrovní vědeckotechnického rozvoje.

Tyto důvody vedly a stále ještě vedou k hromadnému zavádění techniky nekonvenční, založené na kvalitativně nových, v pravém slova smyslu revolučních přírodovědních objevech.

Výsledky bádání vědních oborů vedly nejen ke konstrukci kvalitativně nových zbraní a ke vzniku celých komplexních zbraňových systémů, ale tyto zbraňové systémy si vynutily i vznik nových systémů řízení a kontroly při jejich použití nebo nových systémů obrany proti nim; dále podstatně ovlivnily nebo dokonce zcela změnily charakter ozbrojeného zápasu vcelku i bojové činnosti v jejich specifických projevech na jednotlivých stupních.

Příčiny revolučních změn ve vojenství nelze proto hledat v jednotlivostech (tj. v jednotlivých prostředcích a zbraních — např. v raketách s jadernými náplněmi), ale v nových, svou povahou samobytných systémech, k jejichž zrodu došlo díky komplexnímu využití vědeckých a technických objevů ve vojenství.

Proto dnes např. existují raketová vojska strategického určení, palba přerostla rozměry bojiště a stala se základním čini-

¹⁾ Pod pojmem „vojenství“ rozumím vše, co souvisí s ozbrojeným zápasem a přípravou na něj, včetně rozvoje vojenské teorie, vojenské techniky, vojenských zařízení apod.

telem fyzického ničení nepřítele v globálním měřítku, PVOS se stává relativně samostatným specifickým druhem ozbrojených sil, začíná se hovořit o vojenském využití kosmu apod.

Tyto skutečnosti pochopitelně vyvolávají řetězovou reakci kvalitativních i kvantitativních přeměn ve všech oblastech vojenství. Prvou oblastí revolučních přeměn se staly zcela zákonitě základní vojenskovo-vědní obory — strategie (především), operační umění a taktika — kterým nová technika na jedné straně dala nové, zcela netušené rozvojové možnosti, avšak na druhé straně postavila před ně řadu nesmírně složitých a náročných nových úkolů. Zavedení této techniky vedlo, a zřejmě ještě povede, k řadě dalších revolučních přeměn různého charakteru. Např. především změny ve strategiích vedly vždy ke změně místa a úlohy jednotlivých druhů ozbrojených sil a druhů vojsk ve válce, snižovaly význam jedné a zvyšovaly význam druhých a vyvolávaly potřebu nového funkčního uspořádání vojsk.

Proto za jedny z rozhodujících změn je nutné považovat přeměny v oblasti organizační struktury ozbrojených sil a v oblasti velení. Tyto dvě oblasti jsou záměrně stavěny do vzájemné souvislosti ze dvou důvodů. Jednak proto, že jednou z nejzávažnějších otázek, jež spadají do oblasti velení, je otázka optimální struktury ozbrojených sil, jež by měla být nejen v souladu s předvídaným charakterem bojové činnosti, ale současně umožňovat

i postupnou automatizaci velení. Druhý důvod je nutné spatřovat v tom, že charakter ozbrojeného zápasu v soudobých podmínkách nebude určen pouze technickým vybavením, ale i organizační strukturou a organizačními možnostmi. Málo by např. byly platné mezikontinentální rakety s jadernými hlavicemi, kdyby nebyla společnost schopná zvládnout jejich využití a uvést v pohyb celý válečný mechanismus současně nad celým válečiskem, jímž je dnes prakticky celá zeměkoule.

Pokud se týče charakteru ozbrojeného zápasu i bojové činnosti vojsk, naše řády a operační směrnice na tyto poznatky vždy a technicky reagují. Jako jeden z mnoha důkazů je možné uvést např. směrnici „Zásady vedení operace“ (k č. 0010800/19 GŠ-OS).

Dochází i k jistým kvalitativním změnám v organizační struktuře vojsk. Otázkou však je, zda tyto změny jsou skutečně v souladu s platnými názory na charakter války a bojové činnosti, zda odpovídají v plném rozsahu nesrovnatelně vyšším možnostem soudobých prostředků ničení, zda organizační struktura ozbrojených sil, druhů vojsk, svazků a útvarů skutečně respektuje to, čemu se říká „revoluce ve vojenství“.

Došlo v organizační struktuře vojsk rovněž k revoluci, nebo jenom k dílčím zlepšením? Na tuto otázku se pokusím odpovědět. Hlavní pozornost, vzhledem k našim konkrétním podmínkám, věnuji pozemnímu vojsku.

Jaké závěry mohou pro organizační strukturu vyplývat z toho, že hlavním prostředkem ničení jsou jaderné zbraně?

Ještě ve 2. světové válce rozhodujícím prostředkem fyzického ničení nepřítele byla masa pozemních vojsk (pěší, mechanizované, tankové a dělostřelecké útvary a svazky), která svou palebnou a údernou silou umlčovala a ničila nepřítele a donutila ho ke kapitulaci. Základním druhem výzbroje byly ruční zbraně, tanky a děla. Omezené účinky těchto zbraní (vzhledem k jejich takticko-technickým vlastnostem a možnostem) dovozovaly ničit nepřítele jen při jejich hromadném soustředění na úzké úseky fronty řadou úspěšných bojových akcí, jejichž podstatou bylo metodické střídání a vzájemné prolínání palby a pohybu. Příprava i vlastní proces fyzického ničení nepřítele vyžadovaly proto značné množství času, tempo postupu vojsk bylo poměrně nízké. V současné

době, v důsledku existence jaderných zbraní, je tento stav překonán.

Světová literatura uvádí, že zásoby jaderných zbraní by stačily na dvoj- až trojnásobné zničení potenciálu obou politicko-ekonomických světových formací. Je-li tomu skutečně tak, pak není vyloučeno, že v důsledku strategických (a částečně i operačních) jaderných úderů zákonitě klesne podíl pozemních vojsk na fyzickém ničení nepřítele. Pozemní vojsko bude využívat výsledků jaderných úderů, bude dokončovat ničení zbytků nepřítele a zmocňovat se jeho území. V mnohých případech může mít činnost pozemních vojsk prakticky převážně okupační charakter.

Jako jeden z možných důkazů tohoto tvrzení uvádím tento příklad:

— jaderným úderem 3 kt lze vyřadit živou sílu v zákopech na ploše asi 1,5 km² za předpokladu, že epicentrum bude ve středu plochy a jednotlivé cíle budou při-

blíže rovnoměrně rozděleny po celé ploše (poloměr účinnosti jaderné náplně $3 \text{ kt} = 700 \text{ m}$; $\pi r^2 = 1,538.600 \text{ m}^2 = 154 \text{ ha}$);

— v případě, že k vyřazení nepřítele na této ploše by byly použity konvenční prostředky, pak ke 100% umlčení (tj. 30 % zasažení) by bylo zapotřebí 17 dělostřeleckých oddílů a 23 100 nábojů 122 mm (podle normy jeden děl. oddíl na 9 ha při hustotě 150 ran na 1 ha); v případě, že by nepřátelské cíle měly být zničeny, musela by se spotřeba střeliva zvýšit dvojnásobně.

Příklad je propočten pouze z hlediska porovnání účinků tlakové vlny a nepostihuje ostatní ničivé účinky jaderných zbraní. Přesto je dostatečným důkazem podstatného rozdílu mezi jadernými a konvenčními prostředky ničení.

Je proto otázkou, zda celkové proporcionální rozčlenění ozbrojených sil je v souladu s touto skutečností, zda je objektivně nutné, aby do pozemních vojsk byla i nadále včleňována většina sil a prostředků ozbrojených sil. Z těchto důvodů je nutné zvážit, zda i uvnitř pozemních vojsk jsou dosavadní proporce jednotlivých druhů vojsk v souladu s tím, že palebná síla je k dosažení vítězství v soudobých podmínkách důležitější, než síla úderná; krátce řečeno zvážit např., zda je dostatek raketových útvarů a svazků, zda není nadbytek motostřeleckých útvarů a svazků apod.

V souvislosti s těmito úvahami vystupuje do popředí i další aspekt — rychlost ničení.

Rychlost ničivého zásahu (rychlost raket, letounů, bezpilotních prostředků) mnohonásobně převyšuje rychlost manévru po zemi. Organizační struktura, bojová a dopravní technika pozemních vojsk prozatím nedovoluje dostatečně rychlé (případě okamžité) využití účinků jaderných úderů. Důvody jsou v technických možnostech tanků, obrněných transportérů a aut, v členitosti a pokrytosti terénu, v překážkách po jaderných úderech (zářasy, zamoření, devastace terénu) a konečně i v tom, že pozemní vojska nemají vlastní vojskové letectvo.

Nejrychlejším dopravním prostředkem jsou prozatím letadla a vrtulníky. Hromadné využití těchto prostředků otevírá pozemním vojskům široké perspektivy k použití taktických, operačních i strategických výsadek, ke zrychlení manévru i k bojové činnosti (aeromobilní jednotky).

Význam i rozsah manévru vzduchem objektivně a zákonitě poroste. Manévr vzduchem umožňuje ve značné míře nego-

vat devastaci terénu, zamoření prostory i ovzduší, dovoluje rychle dostat vojska do prostorů jaderných úderů a využít jejich účinků.

Vzhledem k těmto objektivním skutečnostem a perspektivám vzniká další disproporce — rychlost manévru pozemních vojsk neodpovídá rychlosti manévru palbou. Tuto disproporci je možné překonat jednak novým rozdělením sil a prostředků mezi pozemní vojska a letectvo a jednak posilováním těch sil a prostředků, jejichž vlastnosti jim v maximální možné míře umožňují rychlé využití účinků jaderných zbraní. V pozemních vojskách to budou zřejmě výsadkové jednotky, v letectvu vrtulníkové jednotky. Růst manévru vzduchem si vynutí změny i v celém systému PVO a PVOS (ozbrojený zápas je dvoustranný proces), v protiraketové obraně a v blízké budoucnosti i v protikosmické obraně.

To je další příčina, proč je třeba se zamyslet jak nad dnešními proporcemi pozemních a vzdušných sil i PVOS, tak i nad jejich úlohou a místem v celkovém systému ozbrojených sil a nad jejich vnitřním uspořádáním. Vývoj zřejmě povede k posílení letectva a PVOS. Lidské možnosti státu a koalice však nejsou neomezené; růst letectva a PVOS půjde tedy na vrub pozemních vojsk.

Ničivé účinky jaderných zbraní, jakož i ostatních ZHN a dalších perspektivních prostředků ničení, mohou v případě hromadného použití omezit bojovou činnost na frontách i život v zápolí na minimum. Nelze považovat za fantazii, ale reálnou tvrdou perspektivu, že veškeré úsilí koalice se na určité období (jmenovitě v počátečním období války) bude muset soustředit výhradně na dva úkoly:

— vedení jaderného souboje s nepřítelem (především na strategické, částečně na operační úrovni) a

— likvidace následků jaderných úderů nepřítele.

Je obtížné odhadnout, kolik úsilí, sil a prostředků by každá tato činnost vyžadovala. Lze však zcela reálně předpokládat, že likvidace následků jaderných i ostatních úderů by zřejmě vyžadovala více sil a prostředků i více úsilí a různých opatření, než činnost strategických a operačních prostředků ničení. Likvidace následků nepřátelských jaderných úderů se proto stává nejen nedílnou součástí ozbrojeného zápasu vcelku i bojové činnosti vojsk, ale i válečného života koalice vůbec. Nejen na teritoriu, ale i u bojujících jednotek může tato činnost v určitých obdobích převažovat nad činností, vedenou k fyzickému ničení nepřítele.

V souvislosti s tím je nutné odpovědně zvážit, zda i z tohoto — a především z tohoto — hlediska je struktura ozbrojených sil a celého branného systému v souladu s pravděpodobnými charakteristickými rysy příští možné války. Vývoj zřejmě nasvědčuje tomu, že kvalita a kvantita sil a prostředků k zabezpečení bojové činnosti a života vůbec (tj. i sil a prostředků k likvidaci následků jaderných úderů) roste. Tato tendence je plně v souladu s obecnou zákonitostí vědeckotechnické

revoluce o růstu sféry zabezpečení (před-výrobní činnosti) a služeb. Zatím však budování složky „ničení“ (tj. složky výrobní) bylo v branném systému preferováno, zatím co složka „zabezpečení“ byla opomíjena, a to nejen uvnitř ozbrojených sil, ale především v branném systému jako celku. Důkazem jsou zkušenosti ze cvičení: protože k likvidaci následků jaderných úderů nejsou speciální jednotky, musí se používat bojové jednotky.

V dalším rozeberu, jaké závěry mohou pro organizační strukturu vyplývat z toho, že jaderné úderu nebudou směřovat pouze proti vojskům, ale i proti administrativním, vědeckým a průmyslovým střediskům i jiným objektům v zápolí.

První závěr, vyjádřený dnes již všeobecně uznávaným názorem, je ten, že se stírá rozdíl mezi prostory bojové činnosti a ostatním územím. Hranice mezi frontou a zápolím se stírá. Ovšem nejen to. Stíráním této hranice se mění i náplň pojmů „fronta a zápolí“.

Do zavedení raketových jaderných zbraní bylo oprávněné za frontu považovat poměrně nehluboký prostor (i když často značně široký), v němž byla zpravidla rozmístěna převážná část vojsk, určená k fyzickému ničení nepřítele. Hluboká fronta nepřesahovala dostřel dalekonosného dělostřelectva (20—25 km). Za touto čarou, tj. v tzv. přífrontovém pásmu, byl již poměrný klid (kromě místních úderů nepřátelského letectva). Úkolem zápolí (zázemí) bylo zásobovat frontu vším potřebným a odsunovat z ní vše nepotřebné. Bezprostředního fyzického ničení nepřítele se zápolí nezúčastňovalo (kromě činnosti PVOS a likvidace diverzních a záškodnických skupin, výsadek a partyzánů, což ovšem ve srovnání s činností vojsk na frontě činilo nepatrný, i když někdy významný podíl).

V soudobých podmínkách, vzhledem k oboustranným možnostem hlubokého pronikání (operační a strategické výsadky, aeromobilní divize, dostřel raket strategického a operačního určení), fronta i zápolí se prolínají, a to jak prostorově, tak v obsahu úkolů.

Ničit nepřítele bude nutné nejen na frontě, ale i v hlubokém zápolí (zázemí). Není proto vyloučeno, že místo dosavadních pojmů fronta a zápolí bude vhodnější hovořit o vnějších a vnitřních frontách, o frontách pozemních, vzdušných a kosmických. Tzn. fronta bude všude, kde bude

bezprostřední styk s nepřítelem — ať už tento styk bude sjednán na zemi a ve vzduchu, nebo v budoucnu i v kosmu. V důsledku toho fyzické ničení nepřítele nebude v současné etapě procesem charakteristickým pouze pro frontu, ale i pro hluboké zápolí — pro celé teritorium. K takovým úkolům musí mít teritorium aktivní systém ničení nepřítele s příslušnými silami a prostředky.

Druhý závěr spočívá v tom, že strategických cílů je možné dnes dosahovat přímo a nikoli pouze řadou operací. Těžiště nepřátelských zásahů je nutné proto očekávat proti strategickým objektům, neboť jejich likvidaci je možné co nejdříve dosáhnout strategických cílů (vyřadit nepřátelský stát či skupinu států z procesu ozbrojeného zápasu).

Protože objekty strategického významu jsou rozmístěny zpravidla na různých místech území státu (koalice), může být třeba války v hlubokém zápolí (na teritoriu) pocíťována ve značně větší míře, než u bojujících vojsk „na frontě“. Výkyvy ekonomického, morálního, psychického, technického i jiných faktorů mohou být v zápolí větší, než na frontě. Kromě toho objektivní možnost ochromení a devastace zápolí může bezprostředně ohrozit i činnost vojsk na frontě bez ohledu na to, že jejich bojeschopnost z ostatních hledisek bude uchována.

To nutí k zamyšlení nad tím, jaká opatření učinit, jaké síly a prostředky včas připravit, aby zápolí mohlo podobnému nebezpečí zabránit, aby mohlo žít a přežít, zásobovat frontu, ničit nepřítele a likvidovat účinky jeho úderů i v maximálně obtížných podmínkách.

To je další důvod k oprávněnému tvrzení, že nejen armády na frontě, ale i zápolí musí mít úměrné síly a prostředky jak k ničení nepřítele, tak i k likvidaci různorodých následků jeho úderů. Úměrnost závisí na ekonomických a lidských možnostech státu a koalice. Ukazují-li však

rozborů na to, že bez odpovídajícího zabezpečení zápolí může být ohrožena i existence ozbrojených sil na frontě, musí se síly a prostředky zápolí vyčlenit i na úkor fronty. Protože fronta potřebuje hlavně jadernou palebnou sílu, je nutné tyto disproporce mezi zápolím a frontou vyrovnávat především na úkor té části fronty, kterou představuje úderná síla, tj. na úkor živé síly a ostatních prostředků pozemních vojsk.

Rozhodující dnes není přímé působení na nepřitele masou vojáků s jejich ručními a dopravními zbraněmi, ale jaderné údery strategického a operačního významu, jakož i použití ostatních ZHN a dalších perspektivních prostředků. Vzhledem k tomu základní vliv na charakter a rozmach ozbrojeného zápasu nemá již masa vojsk, ale složitě zbraňové systémy, kolektivně obsluhované a mnohostranně zabezpečované silně diferencovanými skupinami specialistů.

Tento nový jev vede k tomu, že znač-

né množství vojáků se nezúčastňuje bezprostředního procesu ničení nepřitele a přesouvá se do oblastí zabezpečení činnosti těchto zbraňových systémů. Např. raketové vojsko má počet vojáků-obsluh odpalovacích zařízení a počet vojáků technické přípravy a speciálního zabezpečení v poměru 1:25—50. V letectvu zajišťuje úspěšnou bojovou činnost jednoho letounu ve vzduchu 5—6 vojáků na letišti; celkem však na 1 bojový letoun se všemi druhy leteckého zabezpečení (včetně údržby a oprav) počítá se asi 1000 osob. I na tom je možné dokumentovat zmíněné již tvrzení, že stoupající ničivost palebných prostředků bude snižovat počty sil a prostředků k úderu a zvyšovat počty sil a prostředků k zabezpečení, včetně likvidace následků nepřátelských úderů. Z tohoto hlediska lze znovu odpovědně tvrdit, že revoluce ve vojenství předběhla objektivní vliv vědeckotechnické revoluce v ostatních odvětvích života společnosti.

V úvahách jsem se snažil ukázat, že ničivé účinky soudobých prostředků ozbrojeného zápasu, rozhodující úloha palebné síly a nastupující automatizace uvolňují člověka z funkce „přímého zúčastněného bojovníka“. Nepříteli bude možné ničit, aniž by jej masa vojáků musela vůbec vidět.

Nelze ovšem ničit nepřitele bez toho, aniž by nebyl znám. Ti, kteří budou rozhodovat o volbě cílů a úderech na ně, musí cíle vidět. A nejen to — musí vidět i účinky úderů. Boj mezi kontinenty vyžaduje proto i jiný systém průzkumu a kontroly. Raketové jaderné zbraně jsou strašlivá zbraň, ale jejich efektivnost značně

klesne, neudeří-li na konkrétní cíle. Otázka „kdo dříve a kdo přesněji“ bude tedy záviset na spolehlivém a všestranně dokonalém a komplexním systému průzkumu. Informace v ozbrojeném zápase dostává kvalitativně novou úlohu: je nejen jednou ze záruk vítězství (tou byla konečně vždy), ale stává se důležitou zárukou přežití. Jsou známy dokonce názory (Montgomery), že v příští válce zvítězí ten, kdo bude mít dokonalejší zpravodajský systém. Nelze však tento systém vidět pouze v síti agentů, ale především v dokonalé technice (družice různého určení).

Nové požadavky na průzkum nezůstávají bez vlivu na organizační strukturu.

Revoluce ve vojenství, jíž jsme svědky, není nic jiného, než specifický projev vědeckotechnické revoluce. Existuje v určité etapě vývoje společnosti soustava názorů, vědecky popisující přeměny ve výrobním procesu, je ve svých rozhodujících závěrech plně závazná a aplikovatelná i ve vojenství.

Vojenství, podobně jako celá ostatní společnost, nemůže vystačit se starým funkčním uspořádáním, s tradiční organizační strukturou vojsk, která odpovídá struktuře výroby v průmyslové revoluci.

Je bezpodmínečně nutné hledat novou organizační strukturu, jež by umožňovala co nejvhodnější funkční spojení různých druhů vojsk, plnění shodných úkol, působících shodnými principy a ovladatelných na podkladě informací stejné kvality. Krátce řečeno — jde o organizační strukturu systémů a podsystémů (např. systém ozbrojených sil, systém teritoriální, podsystém palebný, podsystém úderný apod.), tj. o takové uspořádání, jež dovoluje činnost vojsk automatizovat.